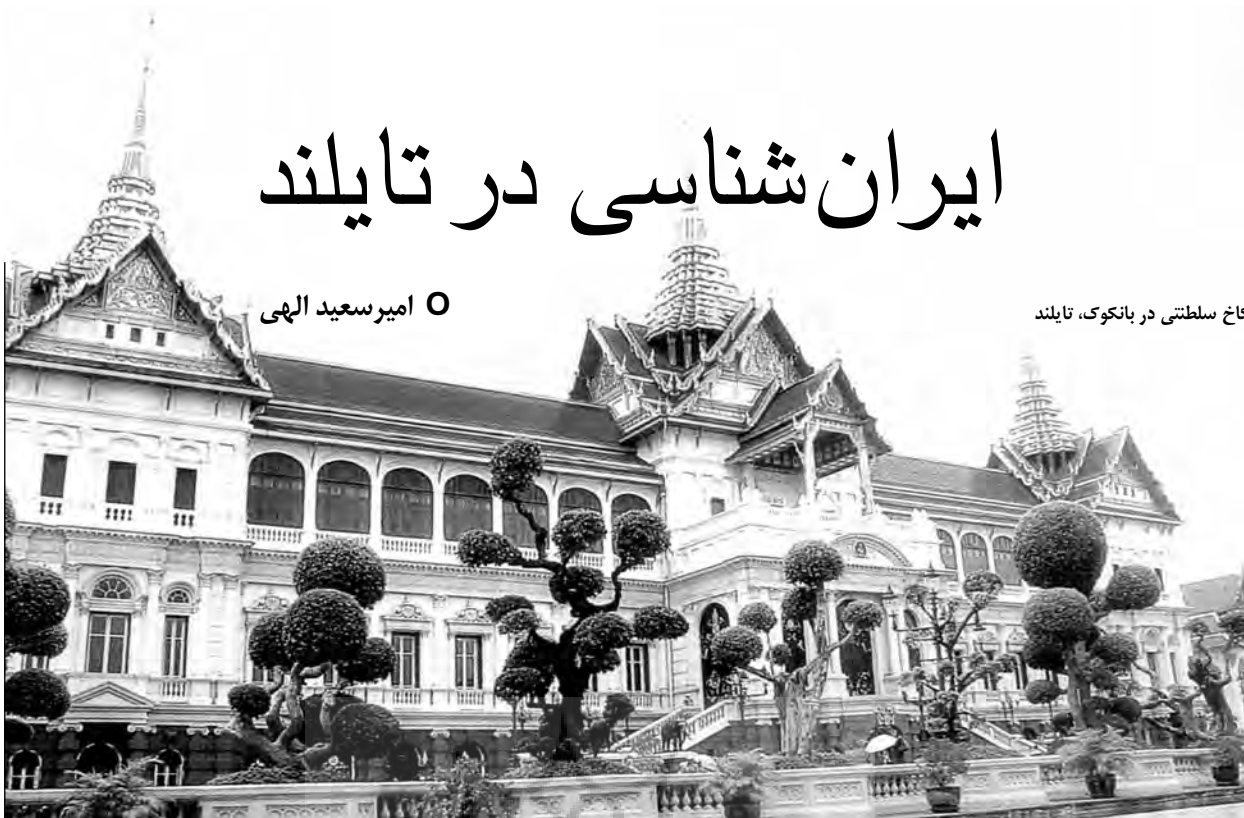

ایران شناسی در تایلند

○ امیرسعید الهی

کاخ سلطنتی در بانکوک، تایلند

ارتباطات اسلامی نیز در «سمینار علمی روابط ایران و تایلند» شرکت و مطالبی در زمینه‌های مربوطه ارائه نموده‌اند.^۲

مباحث مهم ایران شناسی در تایلند:

الف - شیخ احمد قمی:

براساس روایات موجود در اواخر قرن شانزدهم میلادی شیخ احمد قمی به همراه برادرش محمدسعید به قصد تجارت راهی دربار آیوتایا، پایتخت سیام یا تایلند امروزی گردید و موفق شد با کسب اعتماد پادشاه وقت سیام، به مقامات بالا در این سرزمین نایل گردد. از جمله پس از چندی به مقام مشاورت شاه رسید و مأموریت یافت که نسبت به کنترل و تنظیم فعالیت‌های تجاری و اقتصادی در بنادر و اصلاح تعرفه‌های گمرکی اقدام نماید. وی سپس به مقام وزارت گمرک و امور خارجه نایل گردید. شیخ احمد که از علوم دینی و فنی زمان خود مطلع بود در کنار اشتغال به امور تجاری و سیاسی از تبلیغ مذهب شیعه نیز غفلت نورزید. وی ضمن ازدواج با یکی از دختران سیامی و تحکیم موقعیت خود در آن سرزمین، یک جامعه شیعی را در قلب سرزمین سیام تاسیس کرد و در حد توان خویش شیعیان را از جایگاهی والا در آن کشور برخوردار ساخت و خود او به عنوان اولین شیخ‌الاسلام سیام (رهبر مذهبی مسلمان) منصوب گردید.

شیخ احمد قمی در سن هشتاد سالگی در آیوتایا (در ۱۲۰ کیلومتری شمال بانکوک) درگذشت (حدود ۱۶۳۰ میلادی) و در همان‌جا نیز به خاک سپرده شد. آرامگاه وی امروزه از بناهای دیدنی این شهر محسوب می‌شود. نوادگان وی سالها پس از مرگش به دو دسته تقسیم شدند. گروهی مذهب شیعه و اسلام را حفظ کردند و گروهی دیگر برای حفظ موقعیت ممتاز سیاسی و اجتماعی خود به بودیسم گراییدند. خاندان بونگا (اخلاف بودائی شیخ احمد) در حال حاضر یکی از بانفوذترین و قدرتمندترین خانواده‌های تایلند را تشکیل می‌دهند که دارای مقامات متعددی در دستگاه‌های دولتی تایلند می‌باشند و همواره تبار ایرانی خود را گوشزد می‌نمایند.

جامعه سی هزار نفری شیعیان تایلند نیز خود را از فرزندان شیخ احمد قمی

طی سالهای اخیر رایزنی فرهنگی ج. ا. ایران در بانکوک در کنار برگزاری آیین‌های دینی و ترویج تشیع دست به معرفی ایران و علقه‌های تاریخی میان ایران و تمدن‌های جنوب شرقی آسیا زده است که باید این امر را به فال نیک گرفت و آرزو کرد که بالاخره مردم این ناحیه بتوانند میان ایرانی و عرب فرق گذاشته و با تمدن کهن ایران و نقش فعلی ایران در جهان و خاورمیانه آشنا شوند و بدانند که ایران، تنها کشور نفت و قالی نیست.

در این مسیر تاکنون سمینارهای مختلفی در زمینه ایران شناسی و آشنایی با این خطه جهان با شرکت صاحب نظران ایرانی و تایلندی برگزار گردیده که مهم‌ترین آنها به شرح زیر است:

○ «سمینار شیخ احمد قمی و تاریخ سیام»، آیوتایا، مرکز مطالعات تاریخی، ۲۵ اردیبهشت ۱۳۷۲ (۱۸ مقاله).

○ «سمینار شناخت فرهنگی ایران»، بانکوک، دانشگاه سرینا خارین، ۲۸-۲۷ دی ماه ۱۳۷۹.

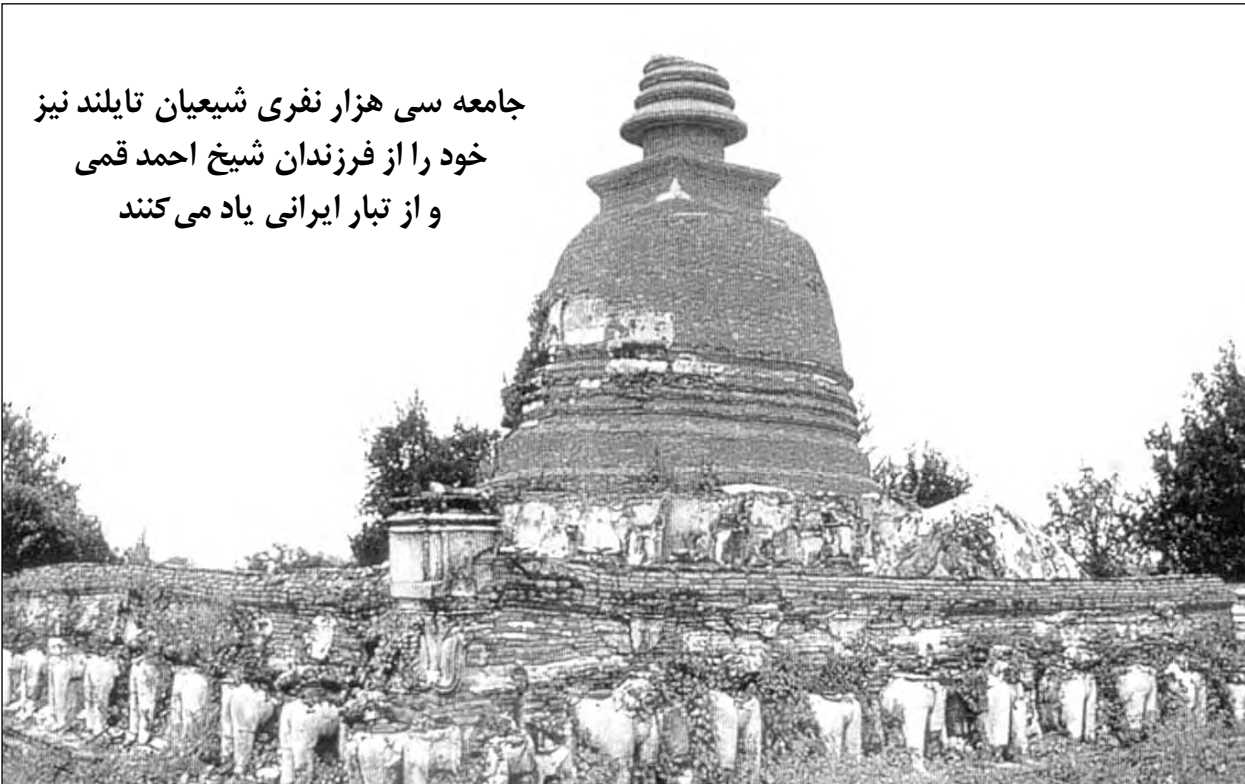
○ «برگزاری اولین دوره آموزش زبان فارسی»، بانکوک، دانشگاه سرینا خارین، خرداد ۱۳۸۱.

○ «سمینار آشنایی با میراث فرهنگی و ادبی ایران»، بانکوک، دانشگاه سیلپاکورن، (با همکاری دفتر منطقه‌ای یونسکو)، ۱۸-۱۵ بهمن ۱۳۸۱.

○ «سمینار علمی روابط ایران و تایلند: گذشته، حال، آینده»، بانکوک، دانشگاه سرینا خارین، ۱۳۸۱/۱۲/۱۰ (۱۰ مقاله).

علاوه بر سمینارهای فوق طی سال‌های اخیر منتخبانی از متون گلستان، مثنوی، شاهنامه و رباعیات خیام از انگلیسی به تایلندی ترجمه و منتشر شده است. همچنین همزمان با برگزاری سمینار شناخت فرهنگی ایران، کتاب فرهنگ و تمدن ایران به صورتی بسیار نفیس و به زبان تایلندی چاپ و منتشر شده است که می‌تواند آغاز آشنایی مردم تایلند را با ایران و ایرانی رقم زند. لازم به یادآوری است که علاوه بر مقامات دولتی و رسمی، دکتر محمدجعفر یاحقی (استادیار دانشگاه فردوسی مشهد) در «سمینار آشنایی با میراث فرهنگی و ادبی ایران» شرکت نمود. دکتر بهزاد شاهنده، استادیار دانشگاه تهران و دکتر محمدعلی حلمی، مدیرکل فرهنگی آسیا و اقیانوسیه در سازمان فرهنگ و

جامعه سی هزار نفری شیعیان تایلند نیز خود را از فرزندان شیخ احمد قمی و از تبار ایرانی یاد می‌کند

و کشورداری بود حک کرد. براساس این داستان، مامون خلیفه عباسی بر مقبره انوشیروان (و شاید طاق کسری) وارد شد و این داستانها را یافت. ظاهراً این داستان در دوره آیوتایا به زبان «تای» ترجمه شده و نسخه قدیمی آن به زبان تایی «اوک» خوانده می‌شود و نیز با زبان ادبی قدیم سیام به نگارش درآمده است. این داستان‌ها که در حدود ۲۰۰ سال پیش به دستور رامای اول و ظاهراً توسط یکی از نوادگان شیخ احمد قمی به صورت کتابی تدوین شده دارای نکات آموزنده و اخلاقی و راه و روش حکومت‌داری پادشاهان بزرگ و خوشنام ایرانی است و این احتمال نیز می‌رود که از طریق اولین هیات سیاسی ایران در حدود ۳۲۰ سال پیش وارد سیام شده باشد.

از جمله داستان‌های این کتاب می‌توان از داستان فریدون شاه، بهرام شاه و دو داستان از انوشیروان ساسانی و نحوه قضاوت‌های وی نام برد.

ه - روابط تاریخی ایران و سیام:

سیام یا تایلند امروزی، اولین کشور در شرق آسیا است که یک هیات سیاسی از ایران را در اواخر قرن هفدهم و در زمان سلطنت شاه سلیمان صفوی پذیرا شده است و نیز در همان موقع نسبت به اعزام ایلچی خود به ایران اقدام نموده است. کتاب سفینه سلیمانی که حدود بیست و پنج سال پیش برای اولین بار در ایران به چاپ رسید ره‌آورد این هیات سفارت است که حتی پس از ۳۲۰ سال هنوز هم اطلاعات جامعی از فرهنگ، تاریخ، اجتماع، اقتصاد و سیاست جامعه سیام به دست می‌دهد. بررسی بخش‌های مختلف این کتاب یکی از مباحث مهم ایران‌شناسی در تایلند به شمار می‌رود. اقامتگاه ابراهیم بیگ، اولین ایلچی ایران و آثار تاریخی مربوط به حضور ایرانیان در شهر قدیمی «لوو» یا لوپ بوری فعلی (۱۷۰ کیلومتری شمال بانکوک) و آیوتایا نیز مورد بررسی‌های مختلف قرار گرفته است.

و - جامعه ایرانیان مقیم آیوتایا:

هنگامی که مؤلف سفینه سلیمانی در ۳۲۰ سال پیش وارد سیام شد، خود را با جامعه بزرگی از ایرانیان که عمدتاً از اهالی مازندران بودند رو به رو دید که شخصیت‌های برجسته آنها را حاجی سلیم مازندرانی (ایلچی اعزامی پادشاه سیام

و از تبار ایرانی یاد می‌کنند. در اردیبهشت ۱۳۷۲ سمیناری به منظور بزرگداشت این مهاجر ایرانی در شهر آیوتایا و در جوار آرامگاه وی برگزار شد و مجموعه مقالات ارائه شده به سمینار چندی بعد تحت عنوان شیخ احمد قمی و تاریخ سیام به زبان‌های تایلندی و انگلیسی به چاپ رسید.

ب - بررسی تاریخیچه و نقش خانواده بوناگ در تایلند:

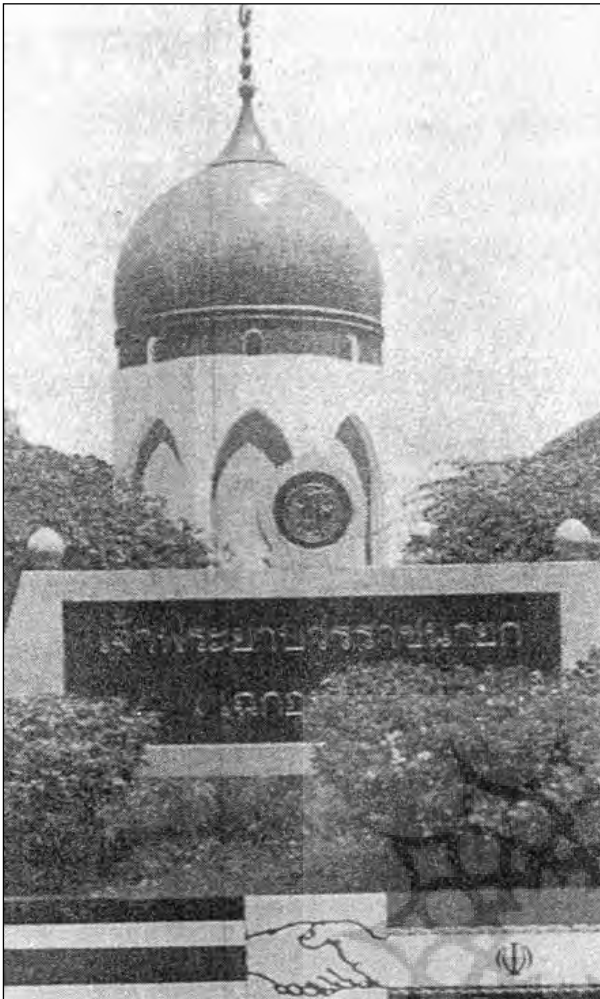
همانطور که گفته شد خانواده تایلندی «بوناگ» به سبب انتساب به شیخ احمد قمی خود را ایرانی‌تبار می‌دانند و از این خانواده تاکنون افراد زیادی به مقامات عالی تایلند از جمله به مقام نیابت سلطنت و نیز به مقام نخست‌وزیری رسیده‌اند. بررسی تاریخیچه و شجره‌شناسی این خانواده در حال حاضر یکی از مباحث رایج ایران‌شناسی در تایلند محسوب می‌شود.

ج - داستانهای حماسی ایران:

در میان قصه‌های قدیمی سیام مجموعه‌ای به نام ایران آریاتام موجود است که درواقع داستانهای حکمت‌آموز پادشاهان ایرانی و ترجمه داستانهایی از شاهنامه و گلستان است که با کمی تغییرات و افزودن برخی داستان‌های دیگر از منابع فارسی به «ایران راجاتام» یا قصه پادشاهان دادگستر ایران معروف شده است. به نظر می‌رسد که این مجموعه در اواسط قرن هفدهم میلادی و در زمان سلطنت نارای کبیرو، پادشاه ایران دوست سیام توسط یک ایرانی از شاهنامه به زبان تایلندی ترجمه شده باشد. می‌دانیم که در زمان این پادشاه، ایرانیان حضور وسیعی در کلیه شئون سیام داشته و در دربار وی قصه‌های شاهنامه و داستان امیر حمزه روایت می‌شده است.

د - قصه دوازده زاویه یا دوازده داستان ایرانی:

گفته‌اند که مبدأ حضور این قصه‌ها در جامعه تایلند به حدود چهارصد سال پیش برمی‌گردد و موضوع آن مربوط به عصر انوشیروان، پادشاه ساسانی است. براساس این قصه‌ها پس از مرگ وی فرزندش در دوازده سمت و زاویه مزار او، دوازده داستان عبرت‌آموز و شنیدنی که حاوی نکات اخلاقی و نیز شیوه مدیریت

به ایران)، آقامحمد استرآبادی (وزیر نارای کبیر)، عبدالرزاق گیلانی و... تشکیل می‌داده‌اند. از نوشته‌های مؤلف سفینه چنین برمی‌آید که ایرانیان سیام بر اجرای آداب و رسوم مذهب تشیع مداومت و پشتکار داشته‌اند و مراسم عزاداری محرم با شکوه خاصی در آن زمان اجرا می‌شده است. بررسی وضعیت این جماعت ایرانی از دیگر مباحث اصلی ایران‌شناسی را در تایلند تشکیل می‌دهد.

ز - نفوذ فارسی در زبان تائی:

زبان تائی در دوره پادشاهی رام کام هنگ که از مهمترین شاهان دوره «سوخوتای» سیام در قرن سیزدهم و از بانیان وحدت و تفوق قوم تائی شمرده می‌شود از زبان «مانگ و خا» که مربوط به اقوام کامبوجی بوده اخذ گردیده و برای نوشتن آن از الفبای سانسکریت استفاده شده است. با این همه در طول زمان بسیاری از لغات سایر زبانها از جمله فارسی به آن وارد شده است. برای مثال کلمات فارسی، پوست، کلمه، گلاب، نم (آب)، صابو (صابون)، کاروان، ناوی، فرنگ، شولا (شعله)، صرای (صرافی)، خاکی، چتر، کرما (خرما) در زبان امروزی تائی مورد استفاده است و حدس زده می‌شود که این امر ناشی از حضور گسترده ایرانیان در ادوار قدیم در سیام بوده باشد.

ایران‌شناسان تایلندی:

ایران‌شناسی در تایلند عمر بسیار کوتاهی دارد. از آنجا که تسلط به زبان فارسی بسیار کم است منبع عمده اطلاعات ایران‌شناسی در این سرزمین منابع خارجی انگلیسی زبان و نیز ترجمه‌های منابع فارسی به زبان انگلیسی بوده است. برای مثال ترجمه خلاصه کتاب سفینه سلیمانی به زبان تائی از روی ترجمه انگلیسی آن صورت گرفته است. به عبارت دیگر علاقمندان به شناخت ایران در این سرزمین هنوز فاقد تبحر و تسلط لازم جهت استفاده از منابع دست اول به زبان فارسی می‌باشند.

یکی از علاقمندان به مطالعات ایرانی خانم دکتر KONGCHANA PLUBLUNG، متخلص به «پاپرین»، استاد و مدیر مؤسسه مطالعات آسیا و اقیانوسیه در دانشگاه «سربناخارین و پروت» واقع در بانکوک است که همواره به طور فعال در همایش‌های ایران‌شناسی شرکت دارد و مقالات متعددی در این زمینه منتشر نموده است که بعضی از آنها به شرح زیر است:

- ایرانیان در آیوتایا.
- تکامل تاریخی جامعه فارس در آیوتایا.
- نقش آقامحمد استرآبادی در دوران پادشاهی نارای کبیر.
- سفرنامه ایران.

نامبرده در مرداد ماه ۱۳۷۹ به مدت یک هفته برای اولین بار از ایران دیدار نمود و به شهرهای قه، اصفهان و شیراز سفر کرد و گزارش مفصلی نیز از این سفر در سمینار شناخت فرهنگی ایران در دی ماه ۱۳۷۹ ارائه داد. وی در بهمن ماه ۱۳۸۱ نیز مجدداً به ایران سفر نمود.

آقای شهاب ستوده‌نژاد، استاد ایرانی دانشگاه «چیانگ مای» (واقع در شمال تایلند) نیز از صاحب‌نظران و علاقمندان به معرفی فرهنگ ایران به جامعه تایلند می‌باشد که از وی نیز مقالاتی همچون «نفوذ فرهنگ و تمدن فارسی بر سیام و کشورهای جنوب شرقی آسیا» و «تأثیر مراسم جشن نوروز ایرانیان بر مراسم آب‌پاشی سونکران تایلند» به چاپ رسیده است. همچنین می‌توان از صاحب‌نظران دیگری در این زمینه همچون دکتر الیاس،

استاد دانشگاه‌های تایلندی، اسماعیل مارسین کوفسکی استادیار آلمانی‌تبار مؤسسه فهم و تمدن اسلامی مالزی، سوتام سیگ پاتیب مؤلف مقالاتی در زمینه ادبیات فارسی در سرزمین تایلند نام برد که مطالعاتی در ارتباط با ایران‌شناسی به انجام رسانیده‌اند.

با توجه به اطلاعات ناچیز و رابطه کم جامعه فعلی تایلند با ایران، پیشبرد مفهوم ایران‌شناسی در تایلند تلاش عمیق‌تر و بیشتری را می‌طلبد که امید است صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران امر به این مهم توجه کافی مبذول داشته و دست‌کم از علاقمندان تایلندی برای شرکت در همایش‌های مرتبط با ایران‌شناسی دعوت نمایند.

اضافه می‌نماید که قرار است سمینار دیگری تحت‌عنوان «تأثیر عرفان ایرانی در شرق آسیا» در تاریخ ۱۶-۱۵ اسفند ۱۳۸۲ توسط رایزنی فرهنگی ایران و با همکاری دانشگاه سیلپاکورن در بانکوک برگزار شود.

پی‌نوشت‌ها:

۱- دکتر محمدجعفر یاحقی در این سمینار مقاله‌ای تحت عنوان «هزاره ادب فارسی» ارائه نمود. برای گزارش شرکت ایشان در این سمینار نگاه کنید به: «میراث ادبی و فرهنگی ایران در تایلند». کتاب ماه ادبیات و فلسفه اردیبهشت ۱۳۸۲، ص ۱۲۴ تا ۱۲۷.

۲- دکتر بهزاد شاهده در این سمینار مقاله‌ای تحت عنوان «ایران و تایلند، ریشه‌های دوستی در گذشته و ظرفیت‌های عظیم همکاری برای آینده» ارائه داد. وی طی این مقاله با اشاره به حضور و نقش شیخ احمد قمی و نوادگان وی در دربار سیام، فرهنگ شرقی به همراه ریشه‌های مشترک تاریخی میان دو کشور را پلی جهت گفت‌وگو، تفاهم و تقویت مناسبات فرهنگی دو کشور خواند و در ادامه سخنرانی خود توضیحات مبسوطی را در خصوص تأثیرات فرهنگی و سیاسی ناشی از حضور ایرانیان در جامعه سیام ارائه داد.